

Així doncs, sols ens queda dempeus la grandiositat i ferma voluntat del seu jo, d'una banda, i l'acceptació un xic amarga, de l'altra; trets així mateix ben moderns. Fos com fos, doncs, March va fer una passa endavant en el curs literari en llengua catalana. Benvingut sigui —de la mà del professor del King's College— a la profunda Castella.

Júlia BUTINYÀ

Universidad Nacional de Educación a Distancia

AVENOZA, Gemma / SIMÓ, Meritxell / SORIANO ROBLES, M. Lourdes (ed.) (2017): *Estudis sobre pragmàtica de la literatura medieval*. València: Universitat de València, 340 p.

És possible elaborar un pragmatisme literari a partir de textos cronològicament tan allunyats del lector actual com ho són els de l'Antiguitat i els de l'Edat Mitjana? Quin és el mètode que cal seguir, si es pretén extreure informació d'obres elaborades fa centúries i sorgides d'un cúmul de realitats socials i històriques alienes a l'estudi del segle XXI? Aquestes qüestions són el punt de partida per a l'elaboració d'*Estudis sobre pragmàtica de la literatura medieval*, obra que s'inscriu dins del projecte de recerca Pragmàtica de la literatura medieval (AGAUR 2014SGR51) i que, en paraules del professor Vicenç Beltran, «explora a través de la pràctica de l'anàlisi literària una aproximació empírica als aspectes pragmàtics de la literatura medieval» (p. 10). En efecte, és indubtable que, durant tota l'Edat Mitjana, la literatura gaudia d'una molt bona consideració social per la seva funció palesament pràctica i que, contràriament al que succeeix en l'actualitat, ningú no gosava posar en dubte. Així doncs, per entendre'n el significat i la funció, és necessari investigar les inquietuds que la van motivar. Els quinze articles que conformen el present volum exploren l'ús i la funcionalitat de la literatura durant l'Edat Mitjana, donant especial importància als gèneres lírics, a fi de comprendre el context en què s'originava i el seu rol en la societat.

L'article que inaugura l'obra, a càrrec de Beltran, s'ocupa precisament de reconstruir la força il·locucionària que justifica la creació d'un text a partir de l'anàlisi ideològica d'*Un nou sirventes ses tardar*, del trobador Bonifaci Calvo, relacionat amb l'obra de Gómez Manrique i, posteriorment, de Garcilaso de la Vega. Beltran explora la forta relació entre el creador i el receptor del text en un entorn majoritàriament oral i de recepció col·lectiva, en el qual la literatura era una eina de transmissió d'ideologies i models de comportament aristocràtics. El sirventès de Calvo és un bon exemple de la representació poètica d'una actitud determinada: la relació de vassallatge entre un trobador (creador) i el seu sobirà (receptor) en un context nobiliari feudal en el qual el poeta vol posar de manifest les seves opinions. D'una forma semblant, Gómez Manrique legitimaria les seves pròpies reivindicacions a la carta *Consolatoria a la condesa de Castro* i Garcilaso de la Vega faria la seva pròpia interpretació de la tragèdia de Dido adaptant-la a la seva perifèria humanista.

Centrant-se en la relació entre text i context dins d'un marc estrictament medieval, Caiti-Russo estableix una comparació a nivell de grafia i d'estructura entre els *Thalami* o llibres governamentals de la Montpeller medieval i els cançoners trobadorescos que es van confeccionar en aquesta mateixa regió, especialment el cançoner E (BN f.f. 1749). És especialment interessant la reflexió entorn al concepte de "text" com a noció problemàtica de definir en una època caracteritzada per les *varia lectiones* d'un mateix manuscrit. La confrontació entre ambdós documents mostra la superposició de fases d'una escriptura memorial col·lectiva que es perllonga durant dos segles (1260-1426) des de dues perspectives diferents. Amb un conflicte semblant es troba Joan M. Perujo quan examina la recepció de la traducció catalana trescentista de la *Historia destructionis Troiae*, de Guido delle Colonne (ms. 46-3 de la catedral de Toledo): determinats passatges del text coincideixen amb altres versions romàniques de l'obra, fenomen que dona pistes per saber com era el text original a partir del qual foren traduïdes les *Històries troianes* italianes, aragoneses, franceses i castellanques, i que hauria de permetre la reconstrucció d'un model subjacent.

En termes d'inserció literària i contextual, Antonio Contreras realitza una anàlisi sobre l'elaboració i recepció de la *Vita Karoli IV*, amb una caracterització detallada del personatge i de la seva situació en ple segle XIV, sobretot dels seus primers trenta-un anys de vida. Es posa especial atenció a les *Sternstunden* o moments estel·lars, en els quals es produeixen fets sobrenaturals, com podrien ser les "proteccions divines" durant la seva primera campanya militar a Itàlia o les visions que tingué a Bohèmia i Avinyó, totes testimoniades per escrit amb l'objectiu de mostrar Carles IV com una figura autoritzada per Déu. Dins d'aquesta funció propagandística i, sobretot, de valor documental de la literatura, entrarien també les *Cantigas de Santa María* (s. XIII). Elvira Fidalgo s'encarrega d'estudiar-ne la difusió durant el període d'elaboració dels cançoners, anys després de la mort d'Alfons X. Seguint el rastre dels còdexs que conserven el text, Fidalgo planteja hipòtesis respecte als espais de recepció de les *cantigas* i arriba a la conclusió que la seva circulació en entorns cortesans és indubtable i suposa la introducció de la temàtica mariana en l'àmbit trobadoresc. Antonia Víñez, per la seva banda, enfoca històricament el *Cancionero de Santa María de El Puerto* partint de l'anàlisi dels *Libros de Repartimiento* i de la documentació de repoblació de la zona del Guadalete i la badia de Cádiz. Les 416 composicions amb notació musical que formen les vint-i-quatre *cantigas* abunden en informació sobre el repoblament i tenen un gran valor documental, tal i com es demostra a través de la datació del cicle de cançons que tracten la malaltia de la ràbia. Víñez comenta els fragments que fan referència a la malaltia i als seus símptomes i els contextualitza, arribant a la singular conclusió que els textos de Santa María del Puerto i els de Santa María Terena, a Portugal, posseeixen un vincle particular: la presència de la ràbia com a eix vertebrador. Una utilitat documental menor però una funció molt més pràctica tenen les *Artes moriendi* presentades per Tomàs Martínez, que ofereix una aproximació a textos menors com les *Confessions e justificacions del savi peccador* o l'*Admonitio Anselmi*, que es podrien incloure dins dels estàndards del gènere. La identificació de les característiques dels tractats de ben morir permet a Martínez no només traçar una xarxa de manuscrits peninsulars relacionats entre si, sinó també corroborar que es tracta d'un gènere més flexible i ric del que fins ara s'ha volgut especular.

En l'obra hi ha un espai per als articles que s'engloben dins de l'àmbit de la filologia semítica. És el cas del comentari que Luís M. Girón fa de tres de les glosses que rabí Moshe Arragel redactà en la seva Bíblia en romanç, font bàsica per a la reconstrucció de les aportacions jueves a la història intel·lectual del segle XV. La simbiosi cultural entre islam, judaisme i cristianisme es fa patent; Arragel educa el lector cristià sobre interpretacions bíbliques jueves en el que és la primera Bíblia d'estil rabínic en vernacle europeu, ornamentada per 300 miniatures que plasmen motius exegetics jueves a través de temes clàssics cristians. Santiago Gutiérrez també s'interessa en la relació entre judaisme i cristianisme i analitza l'apartat inicial del *Yosippón* castellà, crònica dels reis jueus més cèlebres, de les vides dels quals la noblesa castellana del segle XV n'extreia lliçons morals. La lectura historiogràfica que es feia de l'obra durant l'Edat Mitjana i el propi caràcter obert de l'anunciació literària medieval fan del text un molt bon exemple per a l'aplicació de la metodologia pragmàtica.

El gruix del present volum, però, està centrat en estudis dedicats a la lírica trobadoresca des de perspectives diverses. Anna M. Mussons, tot jugant amb la indefinició de la *canço de crozada* dins del corpus líric trobadoresc, analitza el concepte de croada a partir de les investigacions d'acadèmics de prestigi per definir els paràmetres que la conformen i mostra, amb la proclama a la croada d'Urbà II i les epístoles de Bernat de Claravall, que el gènere s'integra dins dels discursos de predicació. A més de presentar la problemàtica referent a la definició i classificació d'aquestes cançons, n'identifica les marques d'exhortació i predicació de procedència eclesiàstica com a eines per definir el gènere i les relaciona amb figures com Marcabré i Guillem de Peitieu, fins arribar a la conclusió que tota cançó de croada es pot considerar un sermó. En una línia semblant, Meritxell Simó tracta la recepció que tingueren les cançons de croada del Châtelain de Coucy en quatre obres medievals franceses: el *Roman de la Rose*, el *Roman de la Violette*, el *Roman du Châtelain de Coucy* i *La Chastelaine de Vergi*. Simó, a més, estableix una connexió entre aquesta recepció i els diferents modes d'inserció lírica que hi hagué en la narrativa francesa del segle XIII, tenint presents les qüestions metaliteràries que se'n deriven. La diversitat i complexitat en el procediment de les insercions líriques en l'àmbit d'oïl permet entreveure la forta

marca que les croades deixaren, com a context extraliterari, en l'ideal amorós trobadoresc. Gema Vallín posa la seva atenció en Phillipe de Nanteuil i realitza un comentari de les obres *En chantant m'estuet complaindre* (R126) i *Pour mal temps ne por gelee* (R522) per aclarir les incògnites i contradiccions respecte el corpus d'aquest trobador, vassall i amic de Thibaut de Champagne, que el cita regularment en la seva obra.

Explorant el vincle entre Edat Mitjana i actualitat, Roberta Capelli traça una panoràmica de la recepció dels trobadors en la poesia moderna i contemporània i examina la reelaboració i reinvençió de la poesia trobadoresca en els temps moderns des del Romanticisme. Després d'elaborar un estat de la qüestió sobre el naixement dels estudis provençals, Capelli localitza les tendències més significatives del revival trobadoresc, com podrien ser les Corts d'Amor, les *renaissances* provençals o la poesia d'Ezra Pound. Seguint aquesta mateixa tendència, Edgardo Dobry parla de la inherent atracció de la poesia pel concepte del "no-res" tant en l'àmbit trobadoresc, començant pel propi Guillem de Peitieu, com al moviment Dadà. Aquest fenomen es pot enllaçar amb un dels nuclis fonamentals de les poètiques modernes i contemporànies: el nexa entre poesia i veu, escriptura i oralitat. Dobry parteix de les definicions que Martí de Riquer fa de "trobador" a *La lírica de los trovadores* per estudiar la ruptura entre poema i acompanyament musical a través d'autors com Apollinaire, Verlaine, Mallarmé i Rimbaud, fins arribar a concloure que els moviments avantguardistes són descendents directes del cèlebre "vers de dreit nien". Víctor Escudero, en canvi, realitza un estudi on compara el sorgiment de la foscor poètica en els trobadors amb altres moments de la història de la literatura i interrelaciona alguns trobadors destacats (Marcabré, Arnaut Daniel i Raimbaut d'Aurenga) amb l'ús d'aquesta foscor. Escudero afirma que, igual que Boccaccio i Góngora, els trobadors defensen un estil intricat que ataca l'estupidesa d'aquells qui no l'entenen, realçant així la complexitat del llenguatge poètic obscur com a qualitat selecte.

El recorregut pels diversos articles que conformen aquest volum evidencia, en conclusió, que ens trobem davant d'una obra que enfoca la dimensió pragmàtica de la literatura medieval des d'una òptica interdisciplinària, tot presentant diferents perspectives des de les quals es poden explorar les diverses funcionalitats del text durant l'Edat Mitjana: l'hagiogràfica, la propagandística, la didàctica i la catequètica. Aquesta varietat temàtica i disciplinària pot generar una certa sensació de dispersió a primer cop d'ull, però és, en realitat, un dels punts forts d'uns textos que, en el seu conjunt, corroboren la factibilitat d'una metodologia comuna. Si hi afegim els articles relatius a la recepció moderna de la literatura de l'Edat Mitjana, podem concloure que les anàlisis històrica i literària són àrees de coneixement que es revelen com a claus fonamentals per a l'elaboració d'una pragmàtica de la literatura medieval.

Joan DALMASES
Universitat de Barcelona

BADIA, Lola / CIFUENTES, Lluís / MARTÍ, Sadurní / PUJOL, Josep (ed.) (2016): *Els manuscrits, el saber i les lletres a la Corona d'Aragó, 1250-1500*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Textos i estudis de cultura catalana», 210), 272 p.

De bell antuvi, hom podria jutjar que el llibre que ens ocupa és un recull de *disiecta membra* i que, en conseqüència, posseeix l'heterogeneïtat temàtica característica de moltes miscel·lànies acadèmiques. En el cas present, però, fóra aquest un judici apressat i superficial, a més de fonamentalment errat, perquè una lectura mínimament atenta dels estudis aplegats en el volum permet de percebre sense dificultat que, més enllà de l'esmentada heterogeneïtat (que, efectivament, hi és), hi ha un fil conductor que lliga de manera evident tot el conjunt. Ara bé, tal com els mateixos editors de l'obra expliciten a la «Presentació» que l'encapçala, aquest lligam té a veure sobretot amb el *modus operandi* posat en solfa pels investigadors que hi han pres part, per tal com en totes les seues aportacions s'observa una aposta decidida pel recurs a les eines fornides per la filologia material, enteses com a *ancillae* que permeten